
TANÁCSKOZÁS

A BLEDI KONFERENCIA ANYAGAI

Konfliktus, konszenzus, pluralizmus

A 3. Közép-Európai Politikatudományi Konferencia

1994-ben Bécsben, 1995-ben Budapesten került megrendezésre a szlovén, az osztrák és a magyar politológusok kezdeményezésére született regionális politológus kooperációs konferencia. A Közép-Európai Politikatudományi Társaságok 3. Regionális Kooperációs Konferenciája a „Konfliktus, konszenzus: pluralizmus és neokorporatizmus a régi és az új demokráciákban” témában a Szlovén Politikatudományi Társaság szervezésében került megrendezésre a szlovéniai Bledben, 1996. november 20–22. között. A konferenciát előkészítő Adolf Bibič (1933–1996), a Szlovén Politikatudományi Társaság elnöke, a Ljubljana Egyetem politológia-professzora egy héttel a konferencia előtt váratlanul elhunyt. A résztvevők a konferencia elején megemlékeztek az elhunyt tudósról, s a konferenciát az ő emlékének szentelték. A Nemzetközi Politikatudományi Társaság negyedévi folyóiratának a posztkommunista parlamentekkel és választásokkal foglalkozó tematikus számát ajánlja a professzor emlékének. Adolf Bibič 1993-ban a Magyar Politikatudományi Társaság vendégeként előadást tartott a Társaság éves közgyűlésén a szlovén politológia helyzetéről, amelyet tanulmányként kidolgozva angolul, németül és szlovénül publikált, és a *Politikatudományi Szemle* 1994/2. száma magyarul közölte.

Az alábbiakban közreadjuk Adolf Bibicnek a bledi konferenciára szánt, de befejezetlenül maradt bevezető előadását – a néhány oldal angol nyelvű szöveg fordítását –, ezt követően a konferencia magyar résztvevőinek tanulmányként kidolgozott előadásait. A kötet anyaga angolul a Szlovén Politikatudományi Társaság kiadásában jelenik meg.

ADOLF BIBIČ

Konfliktus és konszenzus, pluralizmus és korporatizmus az új demokráciákban

Bevezető előadás

Konfliktus és konszenzus központi, ha nem „a” központi problémái a modern politikának. A modern politika összes problémái kapcsolódnak az érdekek sokféleségéhez és pluralizmusához. A pluralitás elismerése és következményeképpen a konfliktusok létének felismerése a modern politológia kiinduló hipotézise. A politológia egyik alapvető kiindulópontja ugyanakkor, hogy a konszenzus minimuma nélkül a politikai döntések nem hozhatók meg és nem hajthatók végre, enélkül a Hobbes leírta „mindenki háborúja mindenki ellen” állapota következne be. Konfliktus és konszenzus tehát szükségképpen összekapcsolódnak a demokráciában, amely „konszenzusos kormányzás”.

Igy van ez a „rég” stabil demokráciákban, de még inkább a Közép- és Kelet-Európában a kommunizmus után kialakult „új” demokráciákban. Ezek az országok, amelyek többé-kevésbé sikeresen tértek át az autoriter rendszerről a politikai demokráciára, egyfelől az érdekek diverzifikációjával és pluralizmusával, a másik oldalon pedig az ezen a pluralitáson belül kialakuló, intézményesedő konfliktusvonalakkal és hatalmi szerkezettel jellemezhetőek. A pluralitás és az azt integráló konfliktusok kezelésének mikéntje még nagyobb probléma az új demokráciákban, mint a régiekben, hiszen az átmenet és a konszolidáció más problémáival együtt kell megoldaniuk. Amikor az új demokráciák felnyitották a konfliktusok Pandora-szelencéjét, rögtön azzal a kihívással szembesültek, hogy miként intézményesíthető a sokarcú politikai és szociális konfliktusok, hogyan mérsékelhetőek és oldhatóak fel bizonyos ellentétek, hogyan alakulhat ki olyan politi-

kai és szociális konszenzus, amely képes megfelelni a nemzeti és a nemzetközi környezet váltakozó kihívásainak.

A politológusoknak ma az az egyik fő feladata az új demokráciákban, hogy azonosítsák azokat a konfliktusokat, amelyek új konfliktusvonalakat hoznak létre, illetve régieket elevenítenek föl, és hogy megkíséreljék kidolgozni a konfliktusok megoldásának alapelveit. Ehhez olyan mechanizmus kialakítására volna szükség, amely magában foglalja a konszenzus folyamatos újratermelésének eljárásait, olyan döntésekhez és ágazati politikák kialakításához segít hozzá, amelyek közvetítenek a partikuláris érdekek és a közjó között. Az érem másik oldala, hogy a politológusoknak segíteniük kellene azoknak a problémáknak a feltárását, amelyek nehezítik vagy éppenséggel akadályozzák a társadalmi és politikai megegyezés kialakítását, eszkalálják a konfliktusokat és dezintegrációs folyamatok elindítóivá válnak.

A konfliktus és konszenzus viszonyrendszerében elsősorban a következő kérdésekre kell irányítanunk a politológia figyelmét az új demokráciákban:

– Melyek a releváns régi és új konfliktusvonalak, amelyek a szociális és politikai konfliktusokat meghatározzák?

– Mely intézmények és eljárások alkalmasak a konszenzus kialakítására és a konfliktusok kezelésére? (Például a prezidenciális és a parlamentáris rendszerek dilemmái.)

– Hogyan határozza meg a választási rendszer a politikai konfliktusok, illetve a konszenzus kialakulását? (Például az arányos és a többségi rendszerek dilemmái.)

– Milyen politikai pártok, az érdekképviseleti szervek, valamint a társadalmi mozgalmak, a civil társadalom, az állam és a kormányzat viszonya a konszenzus és a konfliktus keletkezéséhez és elmúlásához?

– Milyen politikai konfliktusok keletkeznek a bal- és a jobboldali radikalizmusból, és a plurális rendszernek milyen legitimitással kell rendelkeznie az elit tagjai és az állampolgárok körében ahhoz, hogy működőképes legyen?

– Mít jelent a politikai kultúra, mindenekelőtt az elit, a „politikai osztály” politikai kultúrája – és főként e kultúra régi rendszerből örökölt hagyományai – a konfliktus és a konszenzus tekintetében, vannak-e az új demokráciákban fundamentalista veszélyek, a demokratikus konszenzus kialakításának és a konfliktusok kihordásának és artikulálásának megakadályozására törő csoportok és intézmények?

Konferenciánk ezeket és az ezekhez kapcsolódó problémákat igyekszik majd körüljárni. A konfliktus és a konszenzus problémáját szociológiai, gazdaságtani, politikai és kulturális vonatkozásokban egyaránt vizsgálja a modern társadalomtudomány. A nemzetköziesedés és az europaizálódás folyamatai mindegyik szinten jelentkeznek, és nagyon lényegesek témánk szempontjából is, hiszen olyan új érdekkonstellációkat, értékorientációkat és intézményeket hoznak felszín-

re, amelyek új konfliktusok tényezői, ugyanakkor új konfliktusmegoldási mechanizmusok kialakításának lehetőségét jelentik.

A pluralizmus hagyományai erőteljesek az angolszász demokráciákban, de jelen vannak másutt is Európában. A korporatizmusnak a második világháború után kialakult „neo”-formái a nyugati demokráciákban a konszenzusos döntéshozatal fontos mechanizmusává váltak. Jóllehet a különféle gazdasági és szociális problémák következtében már elkezdődött a vita arról, hogy véget ért-e a „neo”-korporatizmus, amely azonban még erős pozíciókkal rendelkezik a például a régiókhhoz tartozó Ausztriában és Szlovéniában is. Az 1989–1990 körüli posztkommunista átalakulásokban létrejött új demokráciák számára a neokorporatizmust többen modellként ajánlják. A neokorporatív megoldásoknak az új demokráciákban való alkalmazása mellett felhozott érvek közül szemléltetek néhányat a továbbiakban:

- A szociális konfliktusvonalak, különösen a munkaadók és a munkavállalók között, élesednek a gazdasági privatizáció, a piacosság és a gazdasági szerkezetátalakítás következtében. A neokorporatív eljárások és intézmények alkalmasabbak olyan szociális szféra kialakítására, amelyben létrejöhet a társadalmi béke, mint a képviseleti parlamentarizmus és a többpártrendszer.

- Az eszkalálódó politikai, gazdasági, szociális konfliktus leszűkítő szemléleti perspektíváival szemben a neokorporatizmus rendszerében a szakértői tudás intenzíven közreműködhet a hosszabb távra érvényes stratégiák kialakításában.

- A szociális és gazdasági érdekkonfliktusok jobban artikulálhatók a funkcionális, mintsem a területiális alapú képviselet révén.

- A kompetitív és reprezentatív demokrácia modelljét ki kell egészíteni a neokorporatív participációs és döntéshozatali formákkal, mind a nagyobb mértékű participáció, mind pedig a hatékonyabb döntéshozatal végett.

- Az állampolgárság plurális dimenzióját gazdagíthatja, ha a területiális és politikai képviselet kiegészül a funkcionális reprezentációval.

- A konfliktus neokorporatív menedzselése – elsősorban intézményesített alkufolyamatok révén – „civilizálja” a politikát, kirekeszti belőle az erőszak alkalmazásának és növeli a békés, konszenzusos akaratképzésnek az esélyét.

A szervezett érdekek közvetlen becsatornázásának intézményesítése ellen, a demokrácia pluralitásának védelmében viszont több és igencsak nyomós érvet hoztak fel az új és a régi demokráciák elemzői:

- A neokorporatizmus a verseny csökkentésével nehezíti a társadalmi-politikai innovációt.

- A neokorporatizmus rendszerében bizonyos kiválasztott érdekek monopolisztikus helyzete a nem intézményesített érdekek marginalizálódásához vezet, bizonyos érdekek privilegizáltak, mások pedig háttérbe szorulnak.

- A korporatizmus erőlteti a kényszertagságot az érdekképviselői szervezetekben, és a nem-nyilvános döntéshozatal révén korlátozza a hozzáférés lehetőségét, tehát mindkét vonatkozásban a demokrácia és a pluralizmus bizonyos alapjait veszélyezteti.

- Főként a pártok szerepének csökkenése miatt a neokorporatizmus elzárja a köz, a „politika” bizonyos intézményei és csoportjai elől a lehetőséget a demokratikus normáknak megfelelő politikai részvételre a döntéshozatalban.

(Itt megszakad a kézirat.)

Fordította: *Szabó Máté*